

ΘΕΜΑ: σχετικά με την επίμονη άρνησή σου να μου παρέχεις εξηγήσεις για την απόρριψη της πρότασής μου, παρά την επιμονή μου να μου παρασχεθούν αναλυτικά εξηγήσεις, όπως είχα ζητήσει και κατά την κατάθεση της πρότασής μου.

Θεόδωρε Γκλαβά,

1. Εισαγωγικά

Η ΕΦΟΑ είναι **θεσμός**. Εσύ λοιπόν, έχεις δύο υποστάσεις, αυτή του θεσμικού εκπροσώπου και αυτή του ιδιώτη. Όπως γνωρίζουμε από τη θεώρηση συστημάτων, όταν δύο ιδιότητες συνυπάρχουν, μία καθίσταται κυρίαρχη (υποστρωματική) και η άλλη υποτελής (επιστρωματική). Στην περίπτωση σου, η κυρίαρχη ιδιότητα είναι η θεσμική. Έτσι κι αλλιώς, στο ιδιωτικό-προσωπικό επίπεδο, δεν έχω να πω πολλά, παρότι μου είσαι συμπαθής, είσαι απλώς ένας ακόμα κυριούλης που εμπιστεύεται (προπονητικά) άτομα σαν τον Καλοβελώνη, χωρίς να έχει κανένα δομημένο μετακριτήριο (κριτήριο για το πώς επιλέγουμε κριτήρια), και μάλιστα ενοχλείσαι όταν κάποιος σου λέει ότι υπάρχουν μετακριτήρια. Ακόμα ένας καθημερινός άνθρωπος λοιπόν. Αυτό όμως εμένα δεν με ενδιαφέρει καθόλου, όπως είπα, επειδή είσαι εκπρόσωπος ενός θεσμού, και κυρίως έτσι σου απευθύνομαι, όχι επί προσωπικού. Το ποιος είσαι και γιατί δεν ξέρεις πολλά από όσα οφείλεις να ξέρεις είναι κάτι που θα μπορούσε να απασχολεί κάποιον προσωπικό σου φίλο. Για παράδειγμα, ένας διερμηνέας αγγλικών του Υπουργείου Εξωτερικών οφείλει, θεσμικά, να ξέρει άριστα να μεταφράζει αγγλικά και μόνο για αυτό και με βάση αυτό κρίνεται. Το αν δεν ξέρει άριστα αγγλικά για οποιονδήποτε προσωπικό λόγο, όσο σοβαρός και κατανοητός και αν είναι (π.χ. έπαθε εγκεφαλικό), δεν μας αφορά θεσμικά. Θα κριθεί μόνο για την επάρκεια στο θεσμικό του ρόλο, και εάν είναι ανεπαρκής μπορεί να απολυθεί, να παραιτηθεί, να πάρει πρόωρη σύνταξη κτλ. Ή, το ότι η εθνική μας προπονήτρια, η Στουλ, μπορεί (ίσως) σε προσωπικό επίπεδο να είναι όμορφη για κάποιον, πρέπει να μας είναι παντελώς αδιάφορο: η σχεδόν πλήρης απουσία επιστημονικής της κατάρτισης δεν μας είναι αδιάφορη όμως. Άρα: η συμπάθεια που σου έχω εξαντλείται στο ότι σου στέλνω αυτή την επιστολή προσωπικά. Εντός όμως της επιστολής αυτής, αναφέρομαι σε εσένα μόνο θεσμικά, καθόλου προσωπικά. Δεν είμαι ούτε μέντοράς σου, ούτε ο δάσκαλός σου, ούτε ο ψυχολόγος σου, ούτε κάποιος «περίεργος» ή «εμμονικός» ιδιώτης: είμαι ένας πολίτης που κρίνει έναν θεσμό.

2. Διασαφήνιση όρων

Η ΕΦΟΑ είναι **θεσμός δημόσιας ωφέλειας** και όχι προσωπική / ιδιωτική επιχείρηση. Κατά την αναλυτική μέθοδο θα εξετάσουμε πρώτα τους όρους χωριστά πριν τους συνθέσουμε.

«Θεσμός»

Υπάρχουν πολλές προσεγγίσεις στην κοινωνιολογία και τη φιλοσοφία για το τι είναι ένας θεσμός. Κοινό όμως στοιχείο πολλών από αυτές είναι ότι ο θεσμός δεν ταυτίζεται με τα συγκεκριμένα πρόσωπα που τον στελεχώνουν. Ο θεσμός είναι μία σταθεροποιημένη μορφή κοινωνικής οργάνωσης, με κανόνες, ρόλους, προσδοκίες και σκοπούς, η οποία **προϋπάρχει του εκάστοτε φορέα της και εξακολουθεί να υπάρχει μετά την αποχώρησή του**.

Ήδη στον Εμίλ Ντιρκέμ (Emil Durkheim) η κοινωνική τάξη δεν ερμηνεύεται πρωτίστως από τις ατομικές προτιμήσεις των μελών της, αλλά από κανόνες και μορφές συλλογικής οργάνωσης που είναι εξωτερικές προς το άτομο και ασκούν πάνω του κανονιστική και δεσμευτική δύναμη. Αυτό είναι θεμελιώδες για την έννοια του θεσμού: το άτομο δεν δημιουργεί κάθε φορά από την αρχή τον κανόνα σύμφωνα με τον οποίο θα δράσει. Εντάσσεται σε μία ήδη υπάρχουσα δομή ρόλων και υποχρεώσεων και καλείται να ενεργήσει μέσα σε αυτήν.

Στον Μαξ Βέμπερ (Maximilian Carl Emil Weber), η ίδια μετάβαση αποκτά μία διαφορετική, αλλά για την περίπτωση μας εξαιρετικά σημαντική, μορφή. Η νεωτερική κοινωνία χαρακτηρίζεται από τη σταδιακή ορθολογικοποίηση της κοινωνικής οργάνωσης και, ιδίως, από την ανάπτυξη μορφών **νομικο-ορθολογικής εξουσίας**, όπου η εξουσία δεν νομιμοποιείται πρωτίστως από το πρόσωπο που την ασκεί, αλλά από τη θεσμική θέση, τους κανόνες που τη διέπουν και τις αρμοδιότητες που αυτή συνεπάγεται. Η *γραφειοκρατία* αποτελεί το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα: ο άνθρωπος ασκεί εξουσία όχι επειδή είναι προσωπικά ο άνθρωπος που είναι, αλλά επειδή κατέχει ένα συγκεκριμένο αξίωμα.

Και εδώ βρίσκεται το πρώτο πράγμα που πρέπει να κατανοήσει κανείς όταν κατέχει μία θεσμική θέση. Ο Πρόεδρος ενός θεσμού δεν είναι απλώς ένας ιδιώτης ο οποίος, παράλληλα με την προσωπική του ζωή, έχει αποκτήσει και ένα ακόμη τηλέφωνο. Με την ανάληψη του αξιώματος μεταβάλλεται ο χαρακτήρας της πράξης του. Η ίδια ακριβώς κρίση, όταν γίνεται στο σπίτι του, είναι προσωπική γνώμη. Όταν γίνεται εκ μέρους του θεσμού του οποίου είναι Πρόεδρος, παύει να είναι απλώς προσωπική γνώμη και αποκτά θεσμικές συνέπειες. Επομένως απαιτείται και διαφορετικού είδους δικαιολόγηση.

Η διάκριση αυτή είναι τόσο στοιχειώδης για τη θεωρία των θεσμών, ώστε πραγματικά μου προκαλεί εντύπωση ότι χρειάζεται να την εξηγήσω σε έναν άνθρωπο που κατέχει την ανώτατη διοικητική θέση ενός εθνικού αθλητικού θεσμού. Διότι το βασικό πρόβλημα δεν είναι ότι κάποιος μπορεί να κάνει ένα λάθος. Αυτό συμβαίνει σε όλους. Το πολύ σοβαρότερο πρόβλημα είναι να μην έχει καν αντιληφθεί ότι, από τη στιγμή που αναλαμβάνει μία τέτοια θέση, **δεν δικαιούται πλέον να αποφασίζει με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο θα αποφάσιζε ως ιδιώτης.**

Εδώ ακριβώς βρίσκεται η ουσιαστική διάκριση μεταξύ **προσώπου και αξιώματος**. Το πρόσωπο έχει προτιμήσεις, συμπάθειες, αντιπάθειες, εμπειρίες και προσωπικές πεποιθήσεις. Το αξίωμα δεν έχει τίποτα από αυτά. Το αξίωμα έχει αρμοδιότητες, κανόνες και σκοπούς. Ο θεσμικός φορέας επομένως δεν καλείται να απαντήσει στο ερώτημα «τι μου φαίνεται καλό;», αλλά στο ερώτημα «τι μπορώ να δικαιολογήσω ως ορθό στο πλαίσιο του ρόλου που μου έχει ανατεθεί;».

Η διαφορά δεν είναι γλωσσική. Είναι η διαφορά μεταξύ **ιδιωτικής κρίσης και θεσμικής κρίσης.**

Εάν, για παράδειγμα, ζητούσα τη γνώμη σου ως ιδιώτη σχετικά με μία προπονητική μέθοδο, θα μπορούσες απολύτως να μου απαντήσεις ότι δεν σου αρέσει. Η αισθητική ή εμπειρική σου προτίμηση είναι δικό σου ζήτημα. Εάν όμως αποφασίζεις εκ μέρους της ΕΦΟΑ ότι μία μέθοδος δεν θα χρησιμοποιηθεί, τότε η φράση «δεν μου άρεσε» δεν είναι

απλώς μία κακή αιτιολόγηση. Είναι κατ' αρχήν (*in principio*) **κατηγορικό λάθος**. Δεν απαντά στο ερώτημα το οποίο τίθεται σε μία θεσμική απόφαση.

Και εδώ χρειάζεται να εισαγάγουμε μία ακόμη διάκριση. Ένας θεσμός δεν χρειάζεται μόνο κανόνες για το **ποιος** αποφασίζει. Χρειάζεται και κανόνες για το **πώς** αποφασίζει. Αλλά ούτε καν αυτό αρκεί. Χρειάζεται ακόμη κριτήρια σύμφωνα με τα οποία κρίνει τις προτάσεις που τίθενται ενώπιόν του. Και, σε έναν πραγματικά ορθολογικά οργανωμένο θεσμό, πρέπει να υπάρχει δυνατότητα να εξετάζεται και η επάρκεια των ίδιων των κριτηρίων.

Ένας θεσμός, επομένως, δεν είναι απλώς ένας άνθρωπος με εξουσία και μία διαδικασία γύρω του. Είναι ένα σύστημα **κριτηρίων, κανόνων, ρόλων και ελέγχων**, το οποίο έχει ακριβώς ως σκοπό να περιορίζει την εξάρτηση του αποτελέσματος από την προσωπική βούληση εκείνου που βρίσκεται κάθε φορά στη θέση της εξουσίας.

Ακριβώς εδώ αποκτά ιδιαίτερη σημασία η μεταγενέστερη κριτική της **Σχολής της Φρανκφούρτης**. Η νεωτερικότητα πράγματι εισάγει περισσότερη ορθολογικότητα στην κοινωνική οργάνωση, αλλά το γεγονός ότι μία κοινωνική διαδικασία είναι οργανωμένη, τυποποιημένη ή ακόμη και γραφειοκρατικά άρτια δεν σημαίνει ότι είναι αυτομάτως ορθολογική με την ουσιαστική έννοια. Μπορεί να υπάρχει μία τέλεια οργανωμένη διαδικασία η οποία λειτουργεί πάνω σε ανεπαρκή κριτήρια. Μπορεί όλοι να ακολουθούν απολύτως τους κανόνες και παρ' όλα αυτά το αποτέλεσμα να είναι συστηματικά λανθασμένο.

Γι' αυτό η Σχολή της Φρανκφούρτης επιμένει στη διάκριση μεταξύ της **εργαλειακής ορθολογικότητας** και μίας **ουσιαστικότερης** έννοιας του **λόγου**.¹ Το να βρίσκουμε αποτελεσματικά μέσα για έναν δεδομένο σκοπό είναι ένα πράγμα. Το να μπορούμε να δικαιολογήσουμε τον ίδιο τον σκοπό, τα κριτήρια και τον τρόπο με τον οποίο τα μέσα αξιολογούνται είναι κάτι βαθύτερο. Η κριτική αυτή μας υποχρεώνει να εξετάσουμε κάτι που οι θεσμοί συχνά αποκρύπτουν πίσω από την ίδια την τυπικότητά τους: **δεν υπάρχουν «αθώες» επιλογές σε θεσμικό επίπεδο**. Κάθε επιλογή ενσωματώνει συγκεκριμένα κριτήρια, αξίες και σχέσεις εξουσίας, ακόμη και όταν παρουσιάζεται ως ουδέτερη ή, κυρίως, **αυτονόητη**.

Επομένως, το κρίσιμο ερώτημα δεν είναι μόνο ποια επιλογή έγινε ως αποτέλεσμα κάποιου είδους εργαλειακής ορθολογικότητας, αλλά **με βάση ποια κριτήρια έγινε, ποιος τα καθόρισε και ποιους σκοπούς τελικά υπηρετεί**, με βάση δηλαδή τον ουσιαστικό λόγο. Και αυτή τη διάσταση οφείλει να την αντιλαμβάνεται ένας εκπρόσωπος ενός θεσμού. Διαφορετικά είτε εθελουφλεί είτε, ακόμη χειρότερα, εκ των πραγμάτων (*de facto*) παίρνει τον ρόλο του μονόφθαλμου σε έναν οργανισμό τυφλών.

Το ότι υπάρχει μία διαδικασία δεν σημαίνει ότι υπάρχει και υγιής ορθολογικότητα. Το ότι υπάρχει μία επιτροπή δεν σημαίνει ότι υπάρχει και επιστημονική κρίση. Το ότι «ρωτήθηκαν

¹ Αναφέρομαι εδώ κυρίως στη διάκριση του Μαξ Χορκχάιμερ (Max Horkheimer) μεταξύ υποκειμενικού/εργαλειακού λόγου (*subjective/instrumental reason*) και ουσιαστικού λόγου (*substantive / objective reason*), όπως αναπτύσσεται ιδίως στο «Η Έκλειψη του Λόγου» (1947). Η προβληματική της εργαλειοποίησης του λόγου συνδέεται ευρύτερα με την κριτική των Χορκχάιμερ και Θέοντορ Αντόρνο (Theodor Adorno) στο «Η Διαλεκτική του Διαφωτισμού» (1947).

κάποιοι» δεν σημαίνει ότι εφαρμόστηκε κριτήριο. Και το ότι κάποιοι απάντησαν πως «δεν τους άρεσε» δεν αποτελεί ακόμη ούτε επιστημονικό κριτήριο ούτε θεσμική αιτιολόγηση.

Αυτό ακριβώς εννοώ όταν μιλώ για **μετακριτήρια**. Δεν αρκεί να έχουμε μία απάντηση στο ερώτημα «ποια μέθοδος είναι καλή;». Πρέπει να έχουμε και απάντηση στο ερώτημα «με ποιο κριτήριο αποφασίζουμε ότι μία μέθοδος είναι καλή;». Και, ακόμη παραπέρα, «με ποιο κριτήριο κρίνουμε ότι το συγκεκριμένο κριτήριο είναι κατάλληλο;».

Εάν αυτή η αλυσίδα απουσιάζει, τότε η υποτιθέμενη θεσμική κρίση μπορεί πολύ εύκολα να είναι απλώς η προσωπική κρίση ενός προσώπου, περιβεβλημένη με θεσμικό κύρος.

Και εδώ ακριβώς βρίσκεται η ουσία: **ο θεσμός υπάρχει, μεταξύ άλλων, για να περιορίζει τη σημασία του ποιος είναι ο άνθρωπος που βρίσκεται στη θέση της εξουσίας**. Εάν η λειτουργία του εξαρτάται από το ποιον εμπιστεύεται, ποιον γνωρίζει, ποιος του φαίνεται σοβαρός ή τι αρέσει προσωπικά στον εκάστοτε Πρόεδρο, τότε έχουμε αποτύχει ακριβώς σε αυτό που υποτίθεται ότι εξασφαλίζει η θεσμική οργάνωση. Η εξουσία επιστρέφει στο πρόσωπο.

Έτσι, η ερώτηση που θα έπρεπε να τίθεται σε κάθε θεσμική απόφαση δεν είναι «ποιος το είπε;», αλλά **«γιατί αυτό αποτελεί λόγο;»**.

«Δημόσιος»

Η έννοια του «δημόσιου» απαιτεί επίσης κάποια προσοχή. Η ΕΦΟΑ δεν είναι δημόσια υπηρεσία ούτε Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου. Η νομική της μορφή είναι ιδιωτική. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι η λειτουργία της είναι ιδιωτική με την ίδια έννοια με την οποία είναι ιδιωτική η λειτουργία μίας οποιασδήποτε εμπορικής επιχείρησης, όπως υπονόησες όταν επέμεινες ότι θα πρέπει να δεχτώ την απόφασή σου όπως θα δεχόμουν την απόφαση κάποιας ιδιωτικής εταιρείας που θα έστελνα το βιογραφικό μου και θα το απέρριπταν.

Η ΕΦΟΑ αποτελεί τον επίσημα αναγνωρισμένο θεσμικό φορέα του τένις στην Ελλάδα, λειτουργεί μέσα στο θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο του ελληνικού αθλητισμού, υπόκειται σε κρατική εποπτεία και **συνδέεται με τη χρήση δημόσιων πόρων**. Συνεπώς, η ιδιωτική νομική της μορφή δεν εξαλείφει τη δημόσια διάσταση της λειτουργίας της.

Και αυτό έχει μία πολύ συγκεκριμένη συνέπεια: όσο περισσότερο μία δραστηριότητα μεταφέρεται από την ιδιωτική σφαίρα στη σφαίρα της δημόσιας λειτουργίας (είναι συνεχές—*continuum*—όχι δίπολο), τόσο λιγότερο αρκεί η προσωπική προτίμηση ως βάση λήψης απόφασης. Ο ιδιώτης μπορεί (ίσως) να πει «αυτό προτιμώ». Ο θεσμικός εκπρόσωπος οφείλει να μπορεί να πει **«αυτό είναι το κριτήριο με βάση το οποίο οφείλω να επιλέξω»**.

Δεν πρόκειται λοιπόν για μία αφηρημένη φιλοσοφική απαίτηση. Πρόκειται για τη στοιχειώδη λογική της δημόσιας λογοδοσίας. Όταν ένας θεσμός λειτουργεί με δημόσια αναγνώριση, δημόσια εποπτεία και **δημόσιους πόρους**, η απόφαση δεν ανήκει πλέον αποκλειστικά στη σφαίρα της προσωπικής βούλησης του διοικούντος. Πρέπει να μπορεί να εξηγηθεί σε εκείνους τους οποίους ο θεσμός υπηρετεί.

Ακριβώς γι' αυτό η διαφάνεια δεν σημαίνει απλώς ότι κάποιος δημοσιεύει μία απόφαση. Διαφάνεια σημαίνει ότι ο πολίτης, ο αθλητής, το σωματείο ή οποιοσδήποτε άλλος ενδιαφερόμενος μπορεί να καταλάβει **με βάση τι λήφθηκε μία απόφαση**.

Η λογοδοσία, με τη σειρά της, δεν σημαίνει ότι ο Πρόεδρος οφείλει να συμφωνεί μαζί μου. Σημαίνει ότι οφείλει να μπορεί να υπερασπιστεί την απόφασή του με λόγους οι οποίοι δεν εξαρτώνται από το προσωπικό του κύρος, ή την προσωπική του εμπειρία, αλλά, όπως εξηγώ αμέσως μετά, με βάση την επιστήμη.

«Ωφέλεια»

Τέλος, υπάρχει η έννοια της «ωφέλειας». Και εδώ **δεν** χρησιμοποιώ τον όρο χαλαρά. Η ηθική φιλοσοφία έχει αναπτύξει πολλές διαφορετικές αντιλήψεις σχετικά με το τι καθιστά μία πράξη ή έναν θεσμό ορθό ή «καλό» (Δεοντοκρατία, Ενορασιοκρατία, Φυσικό Δίκαιο κτλ.). Για τη συγκεκριμένη συζήτηση, όμως, η παράδοση που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι ο **Ωφελιμισμός**, κυρίως όπως αναπτύχθηκε από τον Τζ. Μπένθαμ (Jeremy Bentham) και τον Τζ. Μιλ (John Stuart Mill).

Η βασική ιδέα του (κανονιστικού) Ωφελιμισμού είναι ότι οι θεσμοί, οι κανόνες και οι πράξεις δεν αξιολογούνται απλώς επειδή αποτελούν παράδοση, επειδή εφαρμόζονται από αυθεντίες ή επειδή κάποιος έχει προσωπική προτίμηση γι' αυτούς. Αξιολογούνται με βάση το *κατά πόσον συμβάλλουν στη συνολική ευημερία*. Η σημασία του ωφελιμισμού για τη νεότερη πολιτική σκέψη βρίσκεται ακριβώς εδώ: προσπάθησε να αντικαταστήσει σε μεγάλο βαθμό την προσωπική εύνοια, το προνόμιο και την παράδοση με **γενικεύσιμα κριτήρια κοινωνικής ωφέλειας**.

Δεν είναι τυχαίο ότι αυτή η προσέγγιση συνδέθηκε ιστορικά τόσο στενά με τη μεταρρυθμιστική σκέψη και την αξιολόγηση των κοινωνικών θεσμών. Το ερώτημα δεν είναι απλώς «τι θέλει αυτός που διοικεί;», αλλά «ποια ρύθμιση παράγει καλύτερο *συνολικό* αποτέλεσμα για εκείνους τους οποίους ο θεσμός υποτίθεται ότι υπηρετεί;».

Και η σύγχρονη κοινωνία έχει κάνει ένα ακόμη βήμα. Δεν αποφασίζουμε πλέον για σύνθετα ζητήματα δημόσιας πολιτικής μόνο με βάση τη γνώμη του ισχυρότερου ή τη συσσωρευμένη εμπειρία κάποιων προσώπων. Εκεί όπου υπάρχει διαθέσιμη **επιστημονική γνώση**, η **επιστήμη αποτελεί το προνομιακό μέσο με το οποίο ελέγχουμε τις υποθέσεις μας** για το τι πραγματικά παράγει καλύτερα αποτελέσματα. Και όπως ίσως διάβασες στο υλικό που σου απέστειλα από τις Σπουδές στον Ελληνικό Πολιτισμό του ΕΑΠ, αποχρών χαρακτηριστικό και προϋπόθεση της επιστήμης είναι ο Ορθός Λόγος. Αυτόν, δεν τον υπηρετούν όσοι «υποχρεούνται», αλλά όλοι όσοι έχουμε *συνείδηση ελληνική*.

Αυτό δεν σημαίνει ότι η επιστήμη αποφασίζει μόνη της όλους τους αξιακούς σκοπούς. Σημαίνει όμως κάτι πολύ απλούστερο και πολύ πιο δύσκολο να αμφισβητηθεί: **όταν έχουμε να κρίνουμε εάν ένα συγκεκριμένο μέσο είναι αποτελεσματικό για έναν συγκεκριμένο σκοπό, η προσωπική προτίμηση δεν μπορεί να υποκαταστήσει τα διαθέσιμα επιστημονικά δεδομένα**. Και κυρίως δεν μπορεί να υποκαταστήσει τα κριτήρια και τα μετακριτήρια που παράγουν *επακόλουθα* την επιστημονική γνώση: αν, άλλωστε, η επιστημονική γνώση σε ορισμένους εφαρμοσμένους κλάδους της επιστήμης μπορεί να

αναθεωρηθεί, τα κριτήρια δεν αλλάζουν. Να αλλάξει τι; Η φορά της λογικής αιτιότητας στην θεμελιώδη προτασιακή λογική επιπέδου μηδέν; Οι μορφές των συλλογισμών (επαγωγή, παραγωγή, εις άτοπον απαγωγή); Ή η ισχύς του αντεπιχειρήματος να καταρρίπτει έναν συλλογισμό;

«Θεσμός δημόσιας ωφέλειας»²

Όταν λοιπόν συνθέσουμε τους τρεις όρους, προκύπτει μία ιδιαίτερα συγκεκριμένη εικόνα. Μιλάμε για έναν θεσμό, άρα για μία οργανωμένη δομή η οποία οφείλει να λειτουργεί με κριτήρια που υπερβαίνουν την προσωπική βούληση των φορέων της. Μιλάμε για δημόσια λειτουργία, άρα για έναν φορέα ο οποίος δεν δικαιούται να μεταχειρίζεται τη θεσμική του εξουσία ως προέκταση της ιδιωτικής του κρίσης. Και μιλάμε για ωφέλεια, άρα για έναν θεσμό ο οποίος οφείλει να επιλέγει τα μέσα του με γνώμονα το αποτέλεσμα που υπηρετεί και όχι την προσωπική αρέσκεια εκείνου που αποφασίζει.

Από αυτή τη σύνθεση προκύπτει και η απαίτηση της **αξιοκρατίας και της επιστημονικής τεκμηρίωσης**. Δεν σημαίνει ότι κάθε θεσμική απόφαση είναι επιστημονικό πείραμα ή ότι κάθε διοικητής πρέπει να είναι επιστήμονας. Σημαίνει ότι, όπου το αντικείμενο της απόφασης είναι κατεξοχήν επιστημονικό ή τεχνικό, η θεσμική επιλογή πρέπει να στηρίζεται σε σχετικά, ελέγξιμα και γενικεύσιμα κριτήρια.

Διαφορετικά συμβαίνει κάτι παράδοξο: η θεσμική ιδιότητα χρησιμοποιείται για να δώσει κύρος σε μία κρίση η οποία, στην πραγματικότητα, παραμένει ιδιωτική.

Και τότε η αντίφαση είναι πλήρης. Ο άνθρωπος αποφασίζει ως ιδιώτης, αλλά η απόφασή του εμφανίζεται ως απόφαση του θεσμού. Η προσωπική προτίμηση μετατρέπεται σε θεσμικό κριτήριο χωρίς να έχει προηγηθεί καμία διαδικασία που να δικαιολογεί αυτή τη μετατροπή.

Ακριβώς σε αυτό το σημείο θα πρέπει να εξετάσουμε την απόφαση που αφορά την Άπω Μέθοδο. Διότι το ζήτημα δεν είναι απλώς εάν συμφωνώ ή διαφωνώ με την απόφαση απόρριψής της—γι' αυτό και δεν υπεισέρχομαι εδώ καθόλου σε θέματα περιεχομένου της Άπω Μεθόδου. Το προηγούμενο και λογικά βαθύτερο ερώτημα είναι **τι είδους απόφαση ήταν αυτή**. Εάν πράγματι η μέθοδος απορρίφθηκε επειδή ο Πρόεδρος «ρώτησε κάποιους» και πληροφορήθηκε ότι «δεν τους άρεσε», τότε δεν έχουμε ακόμη μπροστά μας ένα επιστημονικό κριτήριο που οδήγησε σε μία διοικητική απόφαση. Έχουμε μία προσωπική επιλογή η οποία αναζητά εκ των υστέρων θεσμικό κύρος.

Και αυτό είναι πολύ σοβαρότερο από μία απλή διαφωνία για την Άπω Μέθοδο. Διότι τότε το ερώτημα δεν είναι πλέον εάν η μέθοδος είναι καλή ή κακή. Το ερώτημα είναι **εάν ο θεσμικός εκπρόσωπος έχει χρησιμοποιήσει τη θεσμική του εξουσία σύμφωνα με τη φύση του θεσμού που εκπροσωπεί**.

² Στην αναλυτική, οφείλουμε τυπικά κατά τη διαδικασία της σύνθεσης να ακολουθούμε βαθμιδών όλες τις ενδιάμεσες συνθέσεις και να μελετάμε τα στοιχεία πρώτα κατά ζεύγη και μετά κατά τριάδες, τετράδες κ.ο.κ. Εδώ, φυσικά, έγινε επιλογή και δεν παρουσιάζονται οι πρότερες τρεις προκύπτουσες δυάδες («δημόσιος θεσμός», «θεσμός ωφέλειας», «δημόσια ωφέλεια»), χάριν οικονομίας αλλά και επειδή η ανάπτυξη, ως έχει, είναι επαρκής για τους σκοπούς μας.

3. Διαφθορά: όταν το προσωπικό κριτήριο υποκαθιστά το θεσμικό

Εδώ ακριβώς αρχίζει η πραγματική συζήτηση: η συζήτηση για τη **διαφθορά**.

Χρειάζεται όμως πρώτα να ξεκαθαρίσουμε τι εννοούμε με τον όρο, διότι η λέξη «διαφθορά» χρησιμοποιείται συχνά με έναν τόσο στενό τρόπο ώστε να καταλήγει σχεδόν κενή περιεχομένου. Στη συνήθη αντίληψη, διεφθαρμένος είναι κάποιος που χρηματίζεται, που παίρνει μίζες, που υπεξαιρεί χρήματα ή που ανταλλάσσει την εξουσία του με κάποιο άμεσο υλικό όφελος. Αυτή είναι βεβαίως μία μορφή διαφθοράς, αλλά δεν είναι η μόνη, ούτε είναι αυτή που εξετάζω εδώ.

Στην παρούσα συζήτηση, **διαφθορά είναι η υποκατάσταση του θεσμικά απαιτούμενου κριτηρίου από προσωπικό κριτήριο ή προσωπικό συμφέρον κατά την άσκηση θεσμικής εξουσίας**. Δεν απαιτείται να έχει αλλάξει χέρια ούτε ένα ευρώ. Αρκεί ο φορέας της εξουσίας να χρησιμοποιεί μία δημόσια ή θεσμική αρμοδιότητα σαν να ήταν ιδιωτική του υπόθεση: να επιλέγει με βάση το ποιον εμπιστεύεται, ποιον συμπαθεί, τι του αρέσει, ποιος τον πείθει προσωπικά, ποιος ανήκει στον δικό του κύκλο αναφοράς ή ποια άποψη επιβεβαιώνει τις ήδη σχηματισμένες πεποιθήσεις του, αντί να χρησιμοποιεί τα κριτήρια τα οποία επιβάλλει ο ίδιος ο σκοπός του θεσμού.

Αυτός ο ορισμός είναι πολύ σημαντικός, επειδή καθιστά φανερό ότι η διαφθορά δεν είναι κατ' ανάγκην μία οικονομική συναλλαγή. Είναι πρωτίστως **διαφθορά του θεσμικού κριτηρίου**. Η δημόσια εξουσία παύει να υπηρετεί τον λόγο για τον οποίο υπάρχει και αρχίζει να υπηρετεί τον φορέα της.

Ήδη από εδώ μπορεί κανείς να καταλάβει γιατί η αντίδρασή σου όταν άκουσες τη λέξη «διαφθορά» ήταν τόσο έντονη. Διότι αν ο όρος σημαίνει αποκλειστικά «χρηματίζομαι», τότε ασφαλώς είναι προσβλητικό να αποκαλέσω κάποιον διεφθαρμένο χωρίς να διαθέτω στοιχεία χρηματισμού. Αν όμως ο όρος χρησιμοποιείται με την ευρύτερη και εννοιολογικά ορθότερη έννοια που εξετάζουμε εδώ, τότε το ζήτημα είναι εντελώς διαφορετικό: δεν εξετάζουμε εάν κάποιος πήρε χρήματα. Εξετάζουμε **εάν η θεσμική του κρίση παραμορφώθηκε από προσωπικά κριτήρια**.

Η ταύτιση της διαφθοράς αποκλειστικά με το χρήμα είναι, συνεπώς, ένα ιδιαίτερα βολικό **σκιάχτρο**, ένα *strawman argument*: κατασκευάζουμε μίαν υπερβολικά στενή και εύκολα απορρίψιμη εκδοχή της κατηγορίας και στη συνέχεια την καταρρίπτουμε. «Εγώ δεν χρηματίστηκα, άρα δεν είμαι διεφθαρμένος». Αυτό όμως δεν ακολουθεί λογικά. Είναι σαν να λέμε ότι κάποιος δεν μπορεί να έχει παραβιάσει την επιστημονική δεοντολογία επειδή δεν πήρε χρήματα. Η διαφθορά μπορεί να είναι οικονομική, αλλά μπορεί επίσης να είναι **γνωστική, θεσμική και αξιολογική**: η παραμόρφωση του τρόπου με τον οποίο χρησιμοποιούμε την εξουσία μας. Να σου θυμίσω, Θόδωρε, την επιμονή σου κατά τη συνάντησή μας ότι τα κριτήρια που έχεις είναι προσωπικά σου και επαναλάμβανες πως «τι να κάνουμε, μπορεί να κάνω και λάθος, αλλά αυτά τα κριτήρια έχω».

Και εδώ φτάνουμε στο κεντρικό σημείο της επιστολής. Στην αντιδιαστολή:

«Αυτός που με ανέτρεψε είναι αυτός που με επιβεβαίωσε» ≠ διαφθορά.

Σε ένα υγιές γνωστικό και θεσμικό σύστημα, η κατανόηση αυτής της φράσης (στο αριστερό σκέλος αντιδιαστολής) μπορεί να είναι ακριβώς η ένδειξη ότι λειτουργούμε σωστά. Θα εξηγήσω όμως λίγο καλύτερα τι σημαίνει η φράση την οποία έχουμε ως φωτεινό φάρο στον ορθό λόγο: *αυτός που με ανέτρεψε είναι αυτός που με επιβεβαίωσε*.

Ας πάρουμε ένα απλό παράδειγμα. Έχω ένα σοβαρό πρόβλημα υγείας και αναζητώ επί χρόνια μία αποτελεσματική θεραπεία. Έρχεται κάποιος και μου λέει ότι κάνω λάθος, ότι υπάρχει μία διαφορετική θεραπεία και ότι, εάν την ακολουθήσω, θα θεραπευτώ. Εάν πράγματι θεραπευτώ, η αντίδρασή μου δεν μπορεί λογικά να είναι «πώς τόλμησες να αμφισβητήσεις αυτό που έκανα τόσα χρόνια;». Το ακριβώς αντίθετο. Ο άνθρωπος που με ανέτρεψε θα είναι εκείνος στον οποίο χρωστάω τη μεγαλύτερη ευγνωμοσύνη.

Το ίδιο ακριβώς ισχύει για έναν αθλητή. Εάν προσπαθώ επί χρόνια να επιτύχω ένα παγκόσμιο ρεκόρ και κάποιος μου δείξει ότι η τεχνική μου είναι λανθασμένη, ότι υπάρχει ένας διαφορετικός τρόπος προπόνησης και ότι πράγματι με αυτή τη διόρθωση πετυχαίνω τον στόχο μου, τότε ο άνθρωπος που με ανέτρεψε δεν είναι εχθρός μου. Είναι, από μία ορισμένη άποψη, **ο καλύτερος φίλος μου**. Μου έδειξε το λάθος μου και μου επέτρεψε να γίνω καλύτερος.

Η ίδια στάση αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση της επιστήμης. Ο καλός επιστήμονας δεν ψάχνει διαρκώς αποδείξεις ότι έχει δίκιο. Ψάχνει και πού μπορεί να έχει άδικο. Ένα επιστημονικό μοντέλο που δεν εκτίθεται ποτέ σε πραγματικό κίνδυνο διάψευσης δεν αποκτά επιστημονική αξία απλώς επειδή οι οπαδοί του το επαναλαμβάνουν. Αντίθετα, όσο περισσότερο μπορούμε να επιχειρούμε να το διαψεύσουμε και εκείνο αντέχει, τόσο ισχυρότερη γίνεται η δικαιολόγηση της επιλογής του.

Το ίδιο ισχύει και για τον διανοούμενο, για τον καλλιτέχνη, ακόμη και για τον πολιτικό ηγέτη. Η πνευματική ωριμότητα δεν συνίσταται στην πεποίθηση ότι «όλοι κάνουν λάθος και εγώ ξέρω». Συνίσταται ακριβώς στην ικανότητα να θέτουμε και τον εαυτό μας υπό έλεγχο. Να μπορούμε να ρωτήσουμε: **μήπως κάνω εγώ λάθος; Μήπως αυτό που θεωρώ αυτονόητο είναι απλώς μία συνήθεια; Μήπως υπάρχει μία καλύτερη εξήγηση την οποία δεν έχω ακόμη αντιληφθεί;**

Πολύ περισσότερο αυτό ισχύει όταν *όλοι συμφωνούν μαζί μου*. Εκεί ακριβώς χρειάζεται ακόμη μεγαλύτερη πνευματική ωριμότητα, ώστε κάποιος να μπορεί, με ψυχραιμία, να αναρωτηθεί μήπως, τελικά, **όλοι μας κάνουμε λάθος**. Η ιστορία έχει δείξει πολλές φορές ότι η ομόφωνη πεποίθηση ενός συστήματος μπορεί να είναι λανθασμένη.

Ιδίως όταν εμφανίζεται ένας άνθρωπος —στην παρούσα περίπτωση ο γράφων— ο οποίος πηγαίνει κόντρα σε ολόκληρο το σύστημα, ο συνετός αρχηγός δεν θα πρέπει να τον απορρίψει αυτομάτως ως «περίεργο». Θα πρέπει, αντιθέτως, να εξετάσει **διπλά** το ενδεχόμενο να έχει δίκιο. Και αυτό για δύο λόγους: πρώτον, επειδή οφείλει πάντοτε να επανεξετάζει τις πεποιθήσεις, τα κριτήρια και τα μετακριτήριά του· και δεύτερον, επειδή ιστορικά η λανθασμένη αποδοχή μίας καινοτόμου πρότασης είναι συνήθως πολύ λιγότερο επικίνδυνη από την απόρριψη μίας καινοτόμου πρότασης που τελικά αποδεικνύεται σωστή. Στην πρώτη περίπτωση μπορεί να διορθώσεις το λάθος σου. Στη δεύτερη, μπορεί να έχεις **εμποδίσει κάτι σωστό ακριβώς επειδή δεν έμοιαζε με όσα γνώριζες ήδη**. Και αυτή η δεύτερη περίπτωση μπορεί να είναι καταστροφική.

Ο Πλάτων, στην *Πολιτεία*, χρησιμοποιεί μία εξαιρετική εικόνα για αυτή την αναζήτηση της αρετής: την εικόνα του κυνηγού. Ο κυνηγός δεν αρκείται στο ότι δεν βλέπει το θήραμα μπροστά του. Ψάχνει τους θάμνους, κοιτάζει πίσω από τα εμπόδια και αναρωτιέται μήπως αυτό που αναζητά του έχει διαφύγει. Το ίδιο πρέπει να κάνει και ο φιλόσοφος με τους ορισμούς του. Όταν εξετάζουμε, για παράδειγμα, τι είναι δικαιοσύνη, δεν πρέπει να εφησυχάζουμε μόλις βρούμε μία διατύπωση που μας φαίνεται ικανοποιητική. Πρέπει να ψάξουμε μήπως μας διέφυγε κάτι.

Αυτό είναι ένα βαθύτατα αντι-εγωκεντρικό πρότυπο σκέψης. Ο πραγματικά ορθολογικός άνθρωπος δεν προστατεύει την άποψή του από την κριτική. **Προστατεύει την αλήθεια από τη δική του άποψη.**

Και συνεπώς, εάν ένας θεσμικός φορέας δέχεται μία πρόταση που ανατρέπει όσα μέχρι τότε πίστευε, η σωστή αντίδραση δεν είναι η άμυνα. Είναι το ενδιαφέρον: «μήπως ο άνθρωπος αυτός μου δείχνει κάτι που δεν είχα δει; Μήπως πράγματι έχει δίκιο; Μήπως ο θεσμός μας θα γίνει καλύτερος εάν υιοθετήσουμε αυτό που προτείνει;» Ειδικά αν κανείς μέχρι τώρα με τέτοιο όγκο, εμβέλεια και ποιότητα έργου δεν έχει παρουσιαστεί!

Αυτός που **δεν έχει λόγο να φοβάται τη διαφθορά** θα μπορούσε να πει κάτι εξαιρετικά απλό:

«Αν πιστεύεις ότι ενήργησα διεφθαρμένα και δεν το αντιλήφθηκα, δείξε μου πού. Εάν πράγματι έκανα κάτι τέτοιο, θα σου είμαι ευγνώμων που μου το υπέδειξες».

Αυτό είναι, κατά τη γνώμη μου, το φυσικό αντανakλαστικό ενός ανθρώπου ο οποίος αντιμετωπίζει σοβαρά την ηθική και θεσμική του ευθύνη. Διότι το ενδεχόμενο να έχω διαφθαρεί χωρίς να το αντιληφθώ είναι πολύ πιο σοβαρό από την προσβολή του εγωισμού μου που προκαλεί η σχετική υπόνοια.

Και εδώ υπάρχει ένα δυσάρεστο αλλά αναγκαίο πόρισμα. **Η διαφθορά είναι συχνά αυτοδικαιολογητική.** Δεν χρειάζεται ο διεφθαρμένος να γνωρίζει και να ομολογεί ότι είναι διεφθαρμένος. Αντιθέτως, ακριβώς επειδή η διαφθορά συνδέεται με την ιδιοποίηση θεσμικής εξουσίας από το προσωπικό κριτήριο, είναι απολύτως πιθανό ο φορέας της να θεωρεί ότι απλώς «κάνει το σωστό», «εμπιστεύεται τους σωστούς ανθρώπους», «χρησιμοποιεί την εμπειρία του» ή «προστατεύει το άθλημα». Το πρόβλημα της

αυτοεξαίρεσης είναι ότι ο ίδιος ο άνθρωπος που πρέπει να ελεγχθεί μπορεί να θεωρεί τον εαυτό του εκ των προτέρων αθώο.

Γι' αυτό η οργισμένη αντίδρασή σου στην ίδια την υπόνοια δεν αποτελεί αποδεικτικό στοιχείο διαφθοράς, ασφαλώς. Θα ήταν λογικό σφάλμα να πούμε ότι «εφόσον εξοργίστηκες, άρα είσαι διεφθαρμένος». Μπορεί κάποιος να εξοργιστεί και να είναι απολύτως έντιμος. Όμως η άρνηση να εξεταστεί **και** το ενδεχόμενο είναι από μόνη της προβληματική νοοτροπία. Ο έντιμος άνθρωπος δεν χρειάζεται να προστατεύσει τον εαυτό του από τον έλεγχο. Χρειάζεται να προστατεύσει τον θεσμό από το ενδεχόμενο να έχει ο ίδιος κάνει λάθος.

Και εδώ συνδέεται το ζήτημα με μία ακόμη πολύ σημαντική αρχή της φιλελεύθερης και ορθολογικής σκέψης. Η φράση «ο καθένας έχει δικαίωμα στην άποψή του» είναι η πλέον ύπουλη, απολυταρχική και ανελεύθερη ιδέα. Συνεπάγεται ότι **όλες οι απόψεις έχουν ίση γνωστική αξία**, και ότι κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να επιβάλει τη δική του άποψη στον κόσμο ανάλογα με το βαθμό εξουσίας που του αναλογεί.

Εάν εγώ, ο γράφων, έχω δικαίωμα στην άποψή μου, έχω επίσης μηδενική εξουσία να την επιβάλλω. Και εάν η άποψή μου είναι λανθασμένη, η πρακτική ζημία που προκαλεί μπορεί να είναι αμελητέα. Έχεις και εσύ δικαίωμα στην άποψή σου. Όμως εσύ, ως Πρόεδρος ενός εθνικού αθλητικού θεσμού, δεν έχεις μόνο μία άποψη. Έχεις **εξουσία να μετατρέπεις την άποψή σου σε θεσμικό αποτέλεσμα**. Επομένως, το κοινωνικό αποτύπωμα της άποψής σου αποκτά εντελώς διαφορετική διάσταση.

Η πραγματικά φιλελεύθερη αρχή δεν είναι «η γνώμη του Πρωθυπουργού αξίζει όσο η γνώμη της 'κουτσής Μαρίας' επειδή όλοι έχουν δικαίωμα στη γνώμη τους». Η φιλελεύθερη αρχή είναι ότι **και η γνώμη του Πρωθυπουργού και η γνώμη της 'κουτσής Μαρίας' μπορούν να αμφισβητηθούν με τα ίδια κριτήρια του λόγου και της εποπτικής τεκμηρίωσης**. Κανείς δεν πρέπει να αποκτά γνωσεολογικό κύρος επειδή κατέχει αξίωμα.

Και εδώ βρίσκεται μία θεμελιώδης προϋπόθεση της δημοκρατικής κοινωνίας: **η αυθεντία του προσώπου δεν μετατρέπεται αυτομάτως σε αλήθεια της πρότασης**. Μπορεί να είμαι ο Πρόεδρος, ο Υπουργός, ο Πρωθυπουργός, ο Καθηγητής ή ο οποιοσδήποτε άλλος. Η πρότασή μου εξακολουθεί να πρέπει να περάσει από τα ίδια βασικά φίλτρα: είναι λογικά συνεπής; Στηρίζεται σε επαρκή στοιχεία; Εξηγεί περισσότερα από τις εναλλακτικές; Αντέχει στην κριτική; Παράγει τις αναμενόμενες συνέπειες;

Η **συνέπεια** είναι εδώ αποφασιστική. Δεν αρκεί να έχουμε μία ωραία ιστορία για το γιατί μία άποψη είναι σωστή. Πρέπει η άποψη αυτή να υποστηριχθεί *επαρκώς*. Και ακριβώς επειδή τα (μετα)κριτήρια είναι απρόσωπα, μπορούν να εφαρμοστούν τόσο στον ισχυρότερο όσο και στον ασθενέστερο, τόσο στον Πρόεδρο όσο και στον απλό πολίτη.

Έτσι επιστρέφουμε και πάλι στο αρχικό μας ζήτημα. Εάν η Άπω Μέθοδος απορρίφθηκε όχι επειδή απέτυχε σε κάποιο καθορισμένο επιστημονικό ή θεσμικό κριτήριο, αλλά επειδή ο Πρόεδρος «ρώτησε κάποιους» και εκείνοι απάντησαν ότι «δεν τους άρεσε», τότε δεν έχουμε αντιπαράθεση μεταξύ δύο ορθολογικών θέσεων. Έχουμε αντιπαράθεση **μεταξύ ενός κριτηρίου και μίας προτίμησης**.

Και αυτό είναι που πρέπει να εξεταστεί. Όχι εάν εγώ είμαι επίμονος, ούτε εάν εσύ θεωρείς την Άπω Μέθοδο καλή ή κακή, ούτε εάν κάποιοι άνθρωποι τους οποίους εμπιστεύεσαι τη συμπαθούν ή όχι. Το θεσμικό ερώτημα είναι πολύ απλούστερο και πολύ πιο σκληρό:

Ποιο ήταν το κριτήριο;

Και, εάν δεν υπήρχε κριτήριο, αλλά υπήρχε μόνο προσωπική επιλογή, τότε το ζήτημα που έχουμε μπροστά μας δεν είναι πλέον απλώς μία διαφωνία για το τένις. Είναι ζήτημα **θεσμικής διαφθοράς με την ακριβή έννοια του όρου**: της αντικατάστασης του απρόσωπου, επιστημονικά και θεσμικά δικαιολογήσιμου κριτηρίου από την προσωπική κρίση του φορέα της εξουσίας.

...το οποίο, δυστυχώς για εσένα, μου δίνει λαβή ακόμη και για σενάρια **οικονομικής διαφθοράς**, όχι φυσικά δικής σου, αλλά των ατόμων που ρώτησες. Δεν το διατυπώνω ως άμεση κατηγορία, διότι φυσικά δεν έχω στοιχεία για κάτι τέτοιο. Σου επισημαίνω όμως ότι η ίδια η αδιαφάνεια της διαδικασίας γεννά εύλογα ερωτήματα τα οποία μία στοιχειωδώς ορθολογική διαδικασία θα είχε αποκλείσει εξ αρχής. Όταν μου λες μόνο ότι ρώτησες κάποιους ανθρώπους «που εμπιστεύεσαι», δεν μου λες ποιοι ήταν, ποια ήταν η επιστημονική τους ιδιότητα, ποια σχέση είχαν με το αντικείμενο, ποια κριτήρια χρησιμοποίησαν, τι ακριβώς αξιολόγησαν και ποια επιχειρήματα διατύπωσαν. Και όταν το μόνο συμπέρασμα που μου μεταφέρεις είναι ότι «δεν τους άρεσε», μου αφήνεις, αντικειμενικά, να αναζητήσω μόνος μου τι άλλο μπορεί να βρίσκεται πίσω από αυτή την απόφαση.

Εσύ ο ίδιος μου είπες ότι πολλοί θέλουν να προτείνουν τη μέθοδό τους. Απέτυχε όμως να αντιληφθείς ότι τα κριτήρια **κατ' αρχήν ποιότητας** μίας μεθόδου στην επιστήμη δεν είναι αόριστα, ούτε εξαρτώνται από το πόσοι άνθρωποι προτείνουν κάτι παρόμοιο. Υπάρχουν αντικειμενικοποιημένοι δείκτες επιστημονικής παραγωγής και τεκμηρίωσης: βιβλία, εγχειρίδια, συστηματική ανάπτυξη μεθοδολογίας, εμπειρική υποστήριξη και, κυρίως, δημοσιεύσεις σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά με διαδικασίες αξιολόγησης από ομοτίμους. Αυτά τα τεκμήρια μπορούν να είναι ισχυρότερα ή ασθενέστερα, μπορούν να κριθούν και τα ίδια, αλλά **υπάρχουν** και μπορούν να εξεταστούν. Δεν αποτελούν προσωπική εντύπωση.

Εγώ αυτά τα τεκμήρια τα κατέθεσα και τα διαθέτω σε υπερθετικό βαθμό και οι... «ανταγωνιστές» μάλλον σε μηδενικό. Και εδώ δεν υπάρχει τίποτε το αόριστο ή υποκειμενικό. Δεν σου λέω ότι «εμένα μου φαίνεται ότι είμαι καλύτερος». Σου λέω ότι υπάρχει ένα τεράστιο, καταγεγραμμένο σώμα έργου από τη μία πλευρά και, στον βαθμό που αυτό μπορεί να ελεγχθεί, η αντίστοιχη επιστημονική παραγωγή από την άλλη είναι ανύπαρκτη ή τουλάχιστον δεν μου γνωστοποιήθηκε ποτέ. Εάν λοιπόν θεωρείς ότι όλα αυτά δεν έχουν σημασία, θα ήθελα πολύ να πληροφορηθώ **ποιο ακριβώς κριτήριο έχει μεγαλύτερο βάρος**.

Δεν βλέπω λοιπόν κανέναν απολύτως λόγο ώστε, είτε προσδοκώντας σε δικό τους οικονομικό όφελος, είτε από κόμπλεξ και φόβο μήπως αποκαλυφθεί η ασχετοσύνη τους, την οποία ασχετοσύνη με πολλή σιγουριά βαφτίζουν «γνώση ειδικού», είτε για να

προωθήσουν κάποιον άλλο φίλο τους, να απέρριψαν τη μέθοδό μου οι διάφοροι έμπιστοι φίλοι σου. Κοινώς: εδώ «βρωμάει» διαφθορά κάθε είδους.

Και ποιο μέρος της **τεράστιας σε έκταση** Άπω Μεθόδου ακριβώς απέρριψαν;

Έχω τουλάχιστον δέκα δικά μου δημοσιευμένα εργαλεία. **Όλα ήταν μάπα;** Το πλαίσιο; Η μεθοδολογία; Όλα άχρηστα; Και με απολύτως κανένα επιχείρημα; Ή με κάποιο επιχείρημα του στυλ **«trust me bro»**; Μήπως με κάποιο επιχείρημα του τύπου ότι δεν έβγαλα κάποιον ή κάποιους μεγάλους αθλητές, όπως κάποια στιγμή ψέλλισες;

Ας δεχθούμε, για χάρη της συζήτησης, ότι το τελευταίο θα μπορούσε να είναι ένα κριτήριο. Τότε θα πρέπει να μας εξηγήσεις ακριβώς **γιατί** αποτελεί κριτήριο και για **ποια** ιδιότητα της μεθόδου. Διότι εδώ ακριβώς αποκαλύπτεται ένα ακόμη θεμελιώδες λογικό σφάλμα.

Καταλαβαίνει κανείς εκεί στην ΕΦΟΑ ότι δεν ασχολούμαι με τη **διδασκαλία του τένις**, αλλά με τη **διδασκτική του τένις**; Τα δύο αυτά πράγματα δεν μπορούν να αξιολογηθούν με τα ίδια ακριβώς κριτήρια. Ο ένας μπορεί να είναι εξαιρετικός εφαρμοστής μίας πρακτικής και ο άλλος να μελετά, να σχεδιάζει, να μοντελοποιεί και να τεκμηριώνει τις αρχές με βάση τις οποίες αυτή η πρακτική πρέπει να οργανώνεται. Το να απαιτείς από τον δεύτερο να αποδείξει την αξία της θεωρητικής ή μεθοδολογικής του συμβολής με το ίδιο ακριβώς εμπειρικό κριτήριο με το οποίο αξιολογείται ένας επαγγελματίας εφαρμοστής είναι **κατηγορικό λάθος**.

Για παράδειγμα, κάποιος που εφευρίσκει μία ψυχολογική θεωρία, από τα Αρχέτυπα μέχρι τη Μνήμη Εργασίας Μακράς Διαρκείας (Long Term Working Memory), δεν χρειάζεται επ' ουδενί να είναι και καλός ψυχοθεραπευτής. Το αντικείμενο της θεωρητικής συμβολής του είναι άλλο. Αξιολογείται πρωτίστως ως προς την επάρκεια της θεωρίας, τη συνοχή της, την εξηγητική της δύναμη, την εμπειρική της στήριξη και την επιστημονική της γονιμότητα. Το εάν ο ίδιος μπορεί να καθίσει απέναντι σε έναν ασθενή και να κάνει καλή ψυχοθεραπεία είναι διαφορετικό ερώτημα. Και πράγματι, ο Κ. Γιούνγκ (Carl Jung / Αρχέτυπα) ήταν θρυλικός ψυχοθεραπευτής· ο Κ. Έριξον (Karl Anders Erricson / LTWM), επίσης ψυχολόγος (επί μακρόν συνομιλητής μου μέσω εκτενούς αλληλογραφίας μέχρι τον θάνατό του το 2020) δεν ασχολήθηκε ποτέ με τη ψυχοθεραπεία.

Αντίστοιχα, κάποιος που ασχολείται με την μοντελοποίηση της αντοχής των υλικών δεν χρειάζεται να έχει χτίσει ούτε μία γέφυρα. Θα ήταν παράλογο να του πούμε: «Αφού δεν έχεις κατασκευάσει γέφυρα, η θεωρία σου για την αντοχή των υλικών δεν έχει αξία». Άλλο η δημιουργία, η δοκιμή και η δικαιολόγηση ενός θεωρητικού ή μεθοδολογικού μοντέλου και άλλο η αποτελεσματική εφαρμογή του σε ένα συγκεκριμένο πεδίο πρακτικής.

Ακριβώς το ίδιο ισχύει εδώ. Εάν η πρότασή μου είναι μία πρόταση **διδασκτικής του τένις**, δεν μπορεί να απορρίπτεται με το αφελές επιχείρημα ότι «δεν έβγαλε μεγάλους αθλητές», χωρίς πρώτα να αποδειχθεί ότι αυτό αποτελεί αναγκαίο και επαρκές κριτήριο για την ιδιότητα που αξιολογούμε. Διαφορετικά αξιολογούμε ένα πράγμα με κριτήριο που ανήκει σε άλλο: άλλο ένα ανεπίτρεπτο, σκοταδιστικό και αντιεπιστημονικό **κατηγορικό λάθος** που περιμένει κανείς από παιδιά, όχι από άτομα που έχουν έστω ένα οποιοδήποτε πτυχίο πανεπιστημίου.

Και θα προσέθετα εδώ ένα ακόμη σημείο, διότι είναι απολύτως καθοριστικό. **Δεν ζητώ από εσένα να δεχθείς ότι έχω δίκιο. Ζητώ να μου δείξεις με ποιον τρόπο διαπίστωσες ότι έχω άδικο.** Αυτά τα δύο πράγματα απέχουν μεταξύ τους όσο απέχει η επιστημονική κρίση από την προσωπική προτίμηση. Ζητώ να κριθώ με τον πλέον άμεσο, αυστηρό και ανηλεή τρόπο: μία επιτροπή «ειδικών» σου, απέναντί μου σε ζωντανή μετάδοση, για ένα θέμα εθνικής σημασίας.

Εάν θεωρείς ότι η μέθοδός μου είναι κακή, έχεις κάθε δικαίωμα να το υποστηρίξεις. Μάλιστα, θα ήταν απολύτως θεμιτό να την καταστρέψεις επιστημονικά, εφόσον μπορείς: να δείξεις ότι οι θεωρητικές της αρχές είναι λανθασμένες, ότι τα εργαλεία της δεν έχουν εγκυρότητα, ότι τα εμπειρικά της αποτελέσματα δεν αναπαράγονται, ότι οι προβλέψεις της αποτυγχάνουν ή ότι υπάρχει μία ανταγωνιστική μεθοδολογία η οποία εξηγεί καλύτερα τα ίδια δεδομένα. Αυτό θα ήταν μία σοβαρή επιστημονική αντιπαράθεση και θα την αποδεχόμουν απολύτως: για την ακρίβεια θα μου προσέφερες τη μέγιστη υπηρεσία έτσι ώστε είτε να τη βελτιώσω, είτε να την εγκαταλείψω και να μη χάνω άδικα χρόνο από τη ζωή μου. Θα ήσουν πραγματικός φίλος, σωστός ευεργέτης!

Αυτό που δεν μπορείς να κάνεις, εάν μιλάς ως Πρόεδρος της ΕΦΟΑ και όχι ως ιδιώτης στο καφενείο, είναι να αντικαταστήσεις όλα τα παραπάνω με το **«ρώτησα κάποιους και δεν τους άρεσε»**. Διότι τότε δεν έχεις απορρίψει την Άπω Μέθοδο με ένα κριτήριο. Έχεις απορρίψει την Άπω Μέθοδο **επειδή κάποιοι άνθρωποι αποφάσισαν ότι δεν τους αρέσει**. Και αυτό ακριβώς είναι το θεσμικό πρόβλημα που προσπαθώ να σου εξηγήσω από την αρχή.

4. Θεσμική συνέχεια και λογοδοσία

Τέλος, να μιλήσω για ένα ακόμη φάουλ, αυτή τη φορά καθαρά θεσμικό.

Η ΕΦΟΑ **δεσμεύτηκε για την εφαρμογή της Άπω Μεθόδου**, έστω και σε αρχικό στάδιο: μέσω του κ. Αθανηλίδη, καθηγητή ειδικότητας αντισφαίρισης σε Γυμναστική Ακαδημία ελληνικού Πανεπιστημίου (ΔΠΘ), και του κ. Ράγκου, νυν ή πρώην Εφόρου της ΕΦΟΑ, ο οποίος μάλιστα μου έκανε καψώνια ζητώντας μου σελίδες επί σελίδων αναφορών, διαβεβαιώνοντάς με ταυτόχρονα ότι θα περάσει την Άπω Μέθοδο ως πρόγραμμα, «ό,τι και αν έλεγε ο Γκλαβάς».

Αυτό είναι σημαντικό και δεν μπορεί να παρακάμπτεται σαν να μην συνέβη. Διότι ένας θεσμός δεν αποτελείται κάθε φορά από ένα καινούργιο πρόσωπο που εμφανίζεται στη θέση του προηγούμενου και μηδενίζει το κοντέρ. Οι θεσμοί έχουν **μνήμη, συνέχεια και ευθύνη**. Οι προηγούμενες ενέργειες των θεσμικών οργάνων δεν εξαφανίζονται επειδή άλλαξε ο άνθρωπος που βρίσκεται σήμερα στη διοίκηση.

Εάν ένας θεσμός έχει προηγουμένως εξετάσει μία πρόταση, έχει ζητήσει τεκμηρίωση, έχει αναθέσει επεξεργασία, έχει δημιουργήσει προσδοκία εφαρμογής και τελικά έχει προχωρήσει σε συγκεκριμένη θεσμική δέσμευση, ο επόμενος διοικών δεν μπορεί απλώς να πει «δεν τα έκανα εγώ αυτά» και να θεωρήσει ότι έτσι απαλλάχθηκε από κάθε υποχρέωση. Αυτό ακριβώς είναι η διαφορά μεταξύ **θεσμού και προσωπικής επιχείρησης**.

Η διοίκηση αλλάζει. Ο θεσμός συνεχίζεται.

Εδώ βρίσκεται και ένα από τα πάγια προβλήματα του ελληνικού δημόσιου βίου: η **θεσμική ασυνέχεια**. Κάθε νέα διοίκηση αντιμετωπίζει συχνά την προηγούμενη σαν να ανήκει σε μία άλλη ιστορική πραγματικότητα. Ό,τι έγινε πριν παρουσιάζεται ως έργο «των προηγούμενων», άρα ως κάτι για το οποίο ο σημερινός διοικών δεν έχει ευθύνη και το οποίο δικαιούται να αναιρέσει χωρίς ιδιαίτερη αιτιολόγηση.

Αυτό είναι καταστροφικό για οποιονδήποτε θεσμό. Διότι εάν κάθε αλλαγή προσώπου σημαίνει αυτομάτως αλλαγή κανόνων, δεσμεύσεων, προτεραιοτήτων και αξιολογικών κριτηρίων, τότε ο πολίτης δεν έχει απέναντί του έναν σταθερό θεσμό. Έχει μία αλληλουχία προσωποπαγών διοικήσεων.

Και εδώ επιστρέφουμε ξανά στο αρχικό μας επιχείρημα. Εάν εσύ σήμερα θεωρείς ότι η Άπω Μέθοδος δεν πρέπει να εφαρμοστεί, έχεις φυσικά το δικαίωμα να το υποστηρίξεις. Αλλά τότε οφείλεις να εξηγήσεις **γιατί η προηγούμενη θεσμική κρίση ήταν λανθασμένη**. Δεν αρκεί να την ακυρώσεις επειδή «τα είχαν κάνει οι προηγούμενοι». Ούτε μπορείς να ανατρέψεις μία προηγούμενη θεσμική θέση χωρίς να παρουσιάσεις το νέο κριτήριο με το οποίο αυτή ανατρέπεται.

Ακριβώς επειδή η θεσμική συνέχεια προϋποθέτει λογοδοσία, η νέα διοίκηση δεν απαλλάσσεται από την υποχρέωση να δικαιολογεί τις αλλαγές που εισάγει. Αντίθετα, **όσο περισσότερο ανατρέπει μία ήδη ειλημμένη θεσμική κατεύθυνση, τόσο μεγαλύτερη είναι η ανάγκη αιτιολόγησης**.

Στη δική μας περίπτωση, όμως, έχουμε κάτι ακόμη πιο παράδοξο. Από τη μία πλευρά, προηγούμενα στελέχη της ΕΦΟΑ μου ζήτησαν εκτενέστατη τεκμηρίωση και μου έδωσαν συγκεκριμένη διαβεβαίωση ότι η πρόταση θα προχωρήσει. Από την άλλη, η σημερινή διοίκηση την απορρίπτει χωρίς να μου γνωστοποιεί καν ένα σαφές κριτήριο απόρριψης. Δεν έχουμε δηλαδή μία νέα, τεκμηριωμένη θεσμική κρίση η οποία αντικαθιστά μία παλαιότερη τεκμηριωμένη κρίση. Έχουμε μία **αναίρεση προηγούμενης θεσμικής κατεύθυνσης χωρίς ορατή θεσμική αιτιολόγηση**.

Και αυτό είναι ακόμη μία εκδήλωση του προβλήματος που εξετάζουμε. Διότι όταν ένας θεσμός λειτουργεί έτσι, δημιουργείται τελικά ένα περιβάλλον στο οποίο τίποτε δεν είναι πραγματικά δεσμευτικό και κανένα κριτήριο δεν έχει διάρκεια. Η απόφαση του σημερινού Προέδρου επικρατεί επειδή είναι η σημερινή απόφαση. Αύριο θα έρθει κάποιος άλλος και θα την ανατρέψει για τους δικούς του λόγους. Και ούτω καθεξής.

Αυτό δεν είναι θεσμική λειτουργία. Είναι **διοικητική διαδοχή προσώπων με διαρκή επανεκκίνηση της θεσμικής μνήμης**.

Και έτσι φτάνουμε στην ειρωνική κατάληξη: αντί να έχουμε τη θεσμική εξέλιξη που θα περίμενε κανείς από έναν σύγχρονο οργανισμό, επαναλαμβάνουμε το γνωστό ελληνικό μοτίβο της καταστροφής της συνέχειας. Ο επόμενος ακυρώνει τον προηγούμενο, ο προηγούμενος γίνεται άλλοθι για τον επόμενο και, τελικά, κανείς δεν θεωρεί ότι έχει πραγματικά ευθύνη για το αποτέλεσμα.

Ρίχνεται έτσι μία ακόμη μαχαιριά στη θεσμική συνέχεια, στην αξιοκρατία και στην ίδια την έννοια της τεκμηριωμένης διοίκησης, διαιωνίζοντας ακριβώς εκείνο το πρόβλημα που ένας θεσμός οφείλει να θεραπεύει.

Ζήτω το νέο;!

Και, όπως θα το έθετε ο αξεπέραστος Πόποτας στο Κολοκοτρωνίτσι:

«Εμπρός, πίσω!»

Διότι στην Ελλάδα ακόμη και η αλλαγή, όταν περνάει από τα σωστά χέρια, μπορεί να καταλήξει με ασφάλεια στο ίδιο ακριβώς σημείο από το οποίο ξεκίνησε.

Με εκτίμηση,

Κωνσταντίνος Γ. Παπαγεωργίου, PhD, *postdoc*

7/9/2026